پشت بەست بە ئەحکامەکانی ماددەی (١٠) لە یاسای دەستەی پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێمی کوردستان - عێراق ژمارە (٣)ی ساڵی ٢٠١٠ و ئەحکامەکانی بەشی دووەم و ماددەی (٤٥) لە یاسای دەستەی پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێمی کوردستان - عێراق ژمارە(٨)ی ساڵی ٢٠٠٨، ئەم ڕێنماییەی خوارەوەمان دەرکرد:

ڕێنمایی ژمارە (٢) ساڵی ٢٠٢١

ڕێنمایی پاراستن وچاککردنی هەوا

ماددەی یەکەم :

مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە ئەو واتایانەی بەرامبەریانە بۆ مەبەستەکانی ئەم ڕێنماییە:

یەکەم: دەستە : دەستەی پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێمی کوردستان .

دووەم: سەرۆك : سەرۆکی دەستە .

سێیەم: لایەنە (تایبەتمەندەکان) پسپۆڕیەکان: دەستەی پاراستن و چاککردنی ژینگە و فەرمانگەکانی لە پارێزگاکان و ئیدارە سەربەخۆکان دەگرێتەوە .

چوارەم : لایەنی پەیوەندیدار : وەزارەتەکان و دەستەکان و ڕێکخراوەکان و کۆمپانیاکانی پەیوەندیدار بەو پرۆژانەی کە کاردەکەنە سەر ژینگە دەگرێتەوە .

پێنجەم: هەوای دەوروبەر : واتا ئەو بەشە لە هەوای دەوروبەری شوێنەکانی نیشتەجێبوون و بازرگانی و خۆشگوزەرانی (ڕابواردن) گشتی و تایبەتەکان و شوێنەکانی کارکردن بۆ چالاکییەکان و پرۆژە پیشەسازییەکان.

شەشەم: پیسبوونی هەوای دەوروبەر : بوونی پیسکەرێك یان تێکەڵەیەك لە پیسکەرەکان لە هەوای دەوروبەر بە بڕ و چڕییەکی زیاتر لە سنووری ڕێپێدراو و لە ماوەی کاتی دیاری کراو بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ دەبێتە هۆی زیان گەیاندن بە مرۆڤ و بوونەوەری زیندوی تر یان پێکهێنەرە نا زیندووەکان.

حەوتەم پیسکەرەکانی هەوا : بریتیە لە (ئۆزۆنی زەمینی زیان بەخش، وردیلە هەڵواسراوەکان کە دەکرێت هەڵبمژرێن، یەکەم ئۆکسیدی کاربۆن، دووەم ئۆکسیدی نایترۆجین، دووەم ئۆکسیدی گۆگرد وقورقوشم) کە لەم ڕێنماییەدا دیاری کراون سەرەڕای دوکەڵ و هەڵم و گازەکان و تەپ و تۆزو تەنی (هیس)و تەم و مژ و بۆن و تەنۆلکەو وردیلەکان و مادده ژەهراوییەکان و هەر ماددەیەکی ژەهراوی یان پیسکەرێکی تر .

هەشتەم: کوالێتی هەوا : ئەو پلەیە یە کە تێیدا هەوای دەوروبەر لە شوێنێکی دا یان هیچ پیسکەرێکی تێدا نیە، یان لە نێو سنووری رێپێدراوە یان تێپەڕاندوە .

نۆیەم: دیاریکەرەکانی کوالێتی هەوای دەوروبەر : ئەو سنوورە رێپێدراوانەن بۆ ئاستەکانی پیسکەرەکان بە پێوەر وپێوانەی دیاریکراو کە ناکرێت تێبپەڕێندرێن لە هەوای دەوروبەر لە هەرێمی کوردستان .

دەیەم: سنووری رێپێدراو : واتا رێژەی چڕی پیسکەرەکان لە هەوای دەوروبەر کە کارناکەنە سەر مرۆڤ و بوونەوەرە زیندووەکان لە یەکەیەکی کاتی دیاریکراودا .

یازدەهەم: دیاریکەرەکانی دەرپەڕاندن: ئەو پەڕی سنووری رێپێدراوە بۆ چڕی پیسکەرەکانی هەوا کە رێگە بە دەرهاوێشتنیان دەدرێت لە هەوادا .

دوازدەهەم: ئۆزۆنی زەمینی زیان بەخش : گازی ئۆزۆن پێکدێت لە (٣) گەردیلەی ئۆکسجین شێوگی کیمیایەکەی (O_3) ئەوەش گازێکی زیان بەخشە بۆ ژینگە و تەندروستی و لە هەوادا پێکدێت، لە ئاکامی کارلێککردنی ئۆکسیدەکانی نایترۆجین لەگەڵ ئاوێتە ئۆرگانییەکان بە هەواداچووەکان (VOC) بە بوونی تیشکی ڕۆژ و گەرمی کەشوهەوا .

سێزدەهەم: ئاوێتە ئۆرگانییە بە هەوادا چووەکان (VOC Volatile Organic Compound) : بریتین لەو ئاوێتە کیمیاییە ئۆرگانییانەی کە پەستانێکی هەڵمی بەرزیان هەیە بە جۆرێك برێکی زۆری دەبێتە هەڵم و دەچێتە بەرگە هەوا لە بارودۆخی ئاسایی دا . وەك (ئەڵدیهایدەکان وکیتۆنەکان وهایدرۆکاربونەکان) .

چواردەیەم: ووردیلە هەڵواسراوەکان کە دەکرێت هەڵبمژرێن : ئەو خڵتە رەق و شلە هەڵواسراوانەن لە هەوادا کە دەکرێت هەڵبمژرێن، ئەوانیش دوو جۆرن :

أ . وردیلە درشتەکان : ئەو وردیلانەن کە تیرەکانیان لە نێوان ٢.٥ مایکرۆمەتر تا (١٠) مایکرۆمەترە .

ب. وردیلە زۆر بچوکەکان : ئەو وردیلانەن کە تیرەکانیان لە (٢.٥) مایکرۆمەتر کەمترە .

پازدەیەم: سەرچاوەکانی پیسبوون : بریتین لە سەرچاوە سروشتییەکان یان چالاکییە مرۆییەکان کە دەبنە هۆی دەرهاوێشتنی پیسکەرەکان بۆ هەوا، بە جۆرێك کە دەبێتە هۆی پیسبوونی هەوا .

شازدەیەم: سەرچاوەکانی دەرهاوێشتن : هەر کارێك یان چالاکییەك یان هەردووکیان کە دەرهاوێشتەکان دەربکات لە سەرچاوەی جێگیر یان جوڵاو :

أ. سەرچاوە جێگیرەکانی دەرهاوێشتن : خۆی لە چالاکی یان پرۆژەکان یان هەر سەرچاوەیەك کە دەرهاوێشتن دەربکات بۆ هەوای دەوروبەر دەبینێتەوە کە سەرچاوەکە لە شوێنیکی دیاریکراو جێگیرە .

ب. سەرچاوە جووڵاوەکانی دەرهاوێشتن : ئەمانەی سەرچاوەی جووڵاون کە خۆی لە هۆکارەکانی گواستنەوەی جووڵاو (سوارۆ تایبەت و گشتیەکان و پاسەکان و بارهەڵگرەکان و ئەو سەرچاوانەی کە دەجووڵێن) دەبینێتەوە .

حەڤدەیەم: پاشماوە رەقەکان : ئەو پاشماوانەن کە لە چالاکییەکانی ماڵان و پیشەسازی و بازرگانی و کشتوکاڵییەکان دێنە ئاراوە کە ریسایکلین ناکرێن یان (دووبارە بەکارناهێنرێتەوە) بەڵکو بە رێگەی زانستی و ژینگەیی چارەسەردەکرێن و خۆیان لێ رزگار دەکرێت .

هەژدەیەم: پاشماوە پزیشکییەکان : ئەو پاشماوانەن کە پێکدێن لە پارچەی تێکچوی لەشی مرۆڤ یان گیانلەبەران یان خوێن یان شلەکانی لەش و دەردراوەکان و شاش و سرنج و دەرزی و ئامێرە پزیشکییە تیژەکان و...هیتر لەکەرەستە بەجێماوەکانیتری خزمەتگوزارییەکانی چاودێری تەندروستی.

نۆزدەیەم: پاشماوەی ڤیتێرنەرییەکان: ئەو پاشماوانەن کە پێکدێن لە پارچەکانی گیانلەبەرەکان یان گیانلەبەرە مردار بووەوەکان یان لە پاشماوەکانی سەبرخانەکان لە (خوێن و خوری و تووکی باڵندەو بەشەکانی کۆئەندامی هەرس) .

بیستەم: نیشاندەری کوالێتی هەوا Air Quality Index AQI : پێوەرێکی ژمارەیی یە (دیجیتاڵە) کە رۆژانە بەکاردەهێنرێت بۆ پێراگەیاندنی کوالێتی هەواو کاریگەری لەسەر تەندروستی مرۆڤ و ژینگە، کە ئاستەکانی پاکی هەوا یان پیسبوونی ڕوون دەکاتەوەو ئەو کاریگەرییە تەندروستیانە چین کە پەیوەستن بە هەر پیسکەرێك و ئاستی هەبوونی . ئەم نیشاندەرە بە گشتی وەستاوە لەسەر پێنج پیسکەرەکانی هەوا (SO_2- NO_2- CO- O_3- $PM_{2.5,10}$) .

بیست و یەکەم: سیستەمەکانی چاودێریکردنی دەرهاوێشتەکان : ئەو ئامێر وتەکنەلۆجیاو مۆدێل و پرۆگرامانەن کە دەرهاوێشتن و بڵاوبوونەوەی پیسکەرەکان لە هەوای دەوروبەردا دەپێوێت و تۆمار دەکات و روون دەکاتەوە، کە لە سەرچاوە جێگیر و جووڵاوەکان دەردەچن .

بیست و دووەم: سیستەمەکانی کۆنترۆڵ کردنی پیسکەرەکان: ئەو هەوا پاڵێو و تەکنەلۆجیا وفلتەرو رێوشوێنانەن کە دەرهاوێشتەی پیسکەرەکان لە هەوادا سنووردار دەکەن، بۆ دڵنیابوون لەوەی کە دیاریکەرە باسکراوەکان لەم رێنماییەدا تێنەپەرێنن .

بیست وسێ یەم: هەڵسەنگاندنی کاریگەری ژینگەیی: **Environmental Impact Assessment (EIA)**: دیاریکردن و شیکردنەوە و هەڵسەنگاندنی کاریگەریەکانی هەر پرۆژەیەك یان دامەزراوەیەك یان چالاکییەك لەسەر ژینگە پێش دەستپێکردن بە جیبەجیکردنی و دیاریکردنی رێوشوێنی پێویست بۆ نەهێشتن یان سووککردنی کاریگەرە نەرییەکان لەسەر ژینگە و هەوا و سەرچاوە سروشتییەکان.

ماددەی دووەم :

ئامانج لەم رێنماییە پاراستنی کوالێتی هەوای دەوروبەر و چاکردنی بەشی بەگرتنەبەری پرۆگرامەکانی چاودێریکردن و کۆنترۆڵکردن و بەدواداچوونی سەرچاوەکانی دەرهاوێشتەی پیسکەرەکان.

ماددەی سێ یەم :

دەستە پابەند دەبێت بە دامەزراندن و پەرەپیدان و نوێ کردنەوەی تۆڕەکانی چاودێریکردنی بەردەوامی کوالێتی هەوای دەوروبەر لە هەرێمی کوردستان بەهاوکاری لەگەڵ لایەنەکانی پەیوەندیدار.

ماددەی چوارەم: ئەرکەکان و بەرپرسیارێتیەکان :

لایەنە تایبەتمەندەکان هەڵدەستن بە پاراستنی هەوای دەوروبەر لە پیسکەرەکان لەرێگەی ئەم ئەرك و کارانەی خوارەوە:

یەکەم: دیاریکردنی ناوچە و تیشکۆکانی پیسبوونی هەوا لە رێگەی بەرنامەی چاودێریکردنی کوالێتی هەوای دەوروبەر و دەرهاوێشتەی چالاکی و پرۆژەکان و دیاریکردنی رێگەو میکانیزم و ئامێرە پێویستەکان بۆ هەر حاڵەتێکی پیسبوون.

دووەم: ئەنجامدانی رووپێو و شیکردنەوە پێویستەکان بۆ دیاریکردنی ئاستەکانی پیسبوون و دیاریکردنی هۆکارەکانی بەجۆریك کە سنوورە رێپێدراوەکان تێنەپەڕێنن، بەهەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان.

سێ یەم: پۆلێنکردنی چالاکییە پیسکەرەکانی هەوا لە هەرێم بە پێ ی کوالێتی و بڕ و کاریگەری ئەو پیسکەرانەی کە لێیانەوە دەردەچن .

چوارەم: چاودێریکردن و پشکنینی گشت چالاکی و دامەزراوە و پرۆژە گشتی و تایبەتەکان کە پیسکەری ژینگەن لەریگەی ئەنجامدانی :

أ. پێوانەکردنە خولییەکان بۆ دیاریکردنی دەرهاوێشتەکان و کوالێتی هەوای دەوروبەر.

ب. دڵنیابوون لە بوونی سیستەمەکانی چاودێریکردن و کۆنترۆڵکردنی بەردەوامی دەرهاوێشتەکان و هەڵسەنگاندنی چووستیان.

ج. رێکخستنی کۆنوسێك دەربارەی پرۆسەی چاودێریکردن و پشکنین کە ئەنجامی پێوانەکانی سەرچاوەکانی دەرهاوێشتەی پیسکەرەکان و هەوای دەوروبەر و مەودای گونجانیان، لەگەڵ دیاریکەرەکان لەخۆبگرێت لەگەڵ راسپاردە و تێبینیەکان بۆ وەرگرتنی رێوشوێنی پێویست.

پێنجەم: دەبێت رەزامەندی دەستە و فەرمانگەکانی خۆی وەربگیرێت پێش دەستپێکردن بەهەر پرۆژەیەك یان چالاکییەکی ئایندە کە کاریکاتە سەر کوالێتی هەوا.

شەشەم: دامەزراندنی وێستگەکانی چاودێریکردنی جێگیر بۆ پیسکەرەکانی هەوا لە ناوچەکانی هەرێم بەجۆریك کە بەشێوەیەکی ئەلیکترۆنی بە دەستە بەسترابێتەوە ، وێرای دابینکردنی وێستگە گەڕۆکەکان و ئامێرە بارکراوەکان بۆ پێوانەکردنی تەرکیزەکانی پیسکەرەکان کە بەکاردەهێنرێن بۆ مەبەستەکانی چاودێریکردن و پشکنین.

ماددەی پێنجەم :

دەستە هەڵدەستێت بە پڕۆسەکانی چاودێریکردن و هەڵسەنگاندنی بەردەوام و ئامادەکردنی لێکۆڵێنەوەکان و تۆێژینەوەکان و پارێزگاریکردن لە کوالێتی هەوای دەوروبەر و سنووردارکردنی کاریگەرییە زیانبەخشەکانی پەیدابوو لە دەرهاوێشتنی گازە پیسکەرەکان، هەڵدەستیت بەدیاریکردنی نیشاندەری کوالێتی هەوای دەوروبەری تایبەت بە هەرێمی کوردستانAQI.

ماددەی شەشەم :

دەستە بەهەماهەنگی لەگەڵ لایەنە پەیوەندیدارەکان تایبەتمەند دەبێت بە ئامادەکردنی سیستەمی زانیاری تایبەت بە کوالێتی هەوا لە هەرێم. و گشت لایەنەکانی پەیوەندیدار بە سەرچاوەکانی دەرهاوێشتەی جێگیر و جوڵاوەکان دەبێت ئەمانەی خوارەوە بە دەستە بدەن:

یەکەم: گشت داتا و زانیارییە بەردەستەکان لە تۆمارەکانیان یان ئەوانەی کە ڕەنگدانەوەی چالاکییەکانیان لە پڕۆژە پێشەسازی وتەندروستی و بازرگانی وخزمەتگوزاریەکان و لەوانەش پیشەییەکان و پرۆژەکانی وەبەرهێنان بەگشت جۆرەکانی و ئەوانەی کە دەکەونە ناوچە پێشەسازییەکان یان ناوچە ئازادەکان یان ئەوانەی کە دواتر دادەمەزرێندرێن.

دووەم: داتا و زانیاریەکان دەربارەی ژمارە و سروشتی کۆگاکان کە کەرستەی کیمیایی و ژەهراوی تێدایە کە مەترسییەکی زۆریان هەیە لەسەر هەوای دەوروبەر.

ماددەی حەوتەم :

ئامادەکردنی راپۆرتیکی ساڵانەی تایبەت بە هەڵسەنگاندنی کوالێتی هەوای دەوروبەر کە مەودای پابەندبوونی سەرچاوەکان بە دیاریکەرەکانی دەرهاوێشتەکانی پیسکەرەکان روون بکاتەوە بە پشتبەستن بە داتا و زانیاریەکان کە بەدەست دەهێنرێن لە سیستەمەکانی چاودێریکردن و پشکنین.

ماددەی هەشتەم :

پاشکۆی ژمارە (١) پشتی پێدەبەسترێت وەك ئاستەکانی رێپێدراو بۆ شەش پیسکەرە باوەکە لە هەوای دەوروبەر لە هەرێمی کوردستان.

ماددەی نۆیەم :

گشت ئەو چالاکی و پرۆژانەی لە کەرتی تایبەت و گشتیدا دەبنە هۆی پیسبوونی هەوا پابەند دەبن بەوانەی خوارەوە:

یەکەم: پێشکەشکردنی راپۆرتێکی هەڵسەنگاندنی کاریگەری ژینگەیی پێش دەستپێکردن بە دامەزراندنی پرۆژەکە کە ئەم رێوشوێنانەی خوارەوە لەخۆ بگرێت کە پێویستن بۆ پاراستنی کوالێتی هەوای دەوروبەر:

أ. هەڵسەنگاندنی کاریگەری پرۆژەکە لەسەر کوالێتی هەوا.

ب. ئەو ئامرازە پێشنیازکراوەکان بۆ سنووردارکردن و چارەسەرکردنی هۆکارەکانی پیسبوونی هەوا بەشێوەیەك کە گوێڕایەڵ بوون بە رێنماییە کارپێکراوەکان بەدیبهێنێت.

ج. حاڵەتەکانی لەناکاو و رێتێچووی پیسبوونی هەوا و وەرگرتنی رێوشوێنی پێویست بۆیان.

د. جێگرەوە شیاوەکان بۆ بەکارهێنانی تەکنیکەکانی دۆستی ژینگە بۆ کەمکردنەوەی پیسبوونی هەوا.

دووەم: دابینکردنی سیستەمەکانی چاودێری بۆ چاودێریکردنی پیسکەرەکانی هەواو هەڵسەنگاندنی ئەنجامەکانیان، دەستە هەڵدەستیت بە دیاریکردنی ئەو چالاکی و پرۆژانەی کە پێویست بە بوونی ئەم سیستەمانە تییاندا دەکات.

سێیەم : دامەزراندنی سیستەمەکانی کۆنترۆڵکردن لەسەر سەرچاوەکانی پیسبوونی هەوا و دڵنیابوون لە چوستیان و چارەسەرکردنی کەم وکوڕی لە کاتی روودانیدا، وە ئاگادارکردنەوەی دەستە لێی .

چوارەم : دروستکردنی داتابەیسێك لە بواری پاراستنی هەواو بەردەوامکردنی .

پێنجەم: پێشکەشکردنی راپۆرتی خولی یان ساڵانەیی دەربارەی دەرهاوێشتەکانیان بۆ لایەنە تایبەتمەندەکان لە پارێزگاو ئیدارەکانی هەرێمی کوردستان.

ماددەی دەیەم :

پێویستە گشت چالاکی و پرۆژەکان ئاسانکاری پێویست پێشکەش بە لایەنە تایبەتمەندەکان بکەن لە ماوەی پرۆسەکانی پشکنین و هەڵسەنگاندن. ئاسانکاریەکانیش ئەمانە دەگرێتەوە :

یەکەم : ڕیگەدان بە چوونە ژوورەوە بۆ هەموو شوێنەکانی چالاکیەکان و پرۆژە پیشەسازی و بازرگانی و کشتوکاڵی و تەندروستی و خزمەتگوزارییەکان و پرۆژەکانیتر کە دەبنە هۆی پیسبوون .

دووەم: پێشکەشکردنی بەڵگەنامەو داتاکانی پەیوەندیدار بە هەڵسەنگاندنی ڕێژەی پیسکەرە دەرچووەکان و رێوشوێنەکانی وەرگیراو بۆ چارەسەرکردن لە لایەن خاوەن پرۆژە یان چالاکیەکە.

ماددەی یازدەیەم:
لایەنە پەیوەندیدارەکان پابەند دەبن بە جێبەجێ کردنی ئەم مەرجانەی خوارەوە بۆ کەمکردنەوەی پیسبوونی پەیدابوو لە سەرچاوە جوڵاوەکان :

یەکەم: ئەنجامدانی پشکنینی گزۆز ساڵانە بۆ سوارۆ تایبەتەکان و ئۆتۆمبیلەکانی کرێ و گواستنەوەی گشتی و بارهەڵگرەکان هەر (٦) شەش مانگ جارێك.

دووەم: چاودێریکردنی ئەو دەرهاویشتنانە کە پەیدا دەبن لە گشت جۆرەکانی سوارۆکان و سەپاندنی پێبژاردن لەسەر سوارۆ سەرپێچیکەرەکان ئەمەش لە لایەن بەرێوەبەرایەتیەکانی هاتووچۆ لە گشت پاریزگا و ئیدارەکان دا ، ئەو سوارۆیانەی کە دۆستی ژینگەن ببەخشرێن لە ئەنجامدانی پشکنینەکان لە سێ ساڵی یەکەمدا.

سێ یەم: سەرچاوە جوڵاوەکان قەدەغە دەکرێن لە بەکارهێنان ئەگەر دەرکەوت ئەنجامەکانی پشکنین ناگونجێت لەگەڵ دیاریکەرە باسکراوەکانی ئەو رێنماییانەی کە لە پاشکۆی ژمارە (٧) دا هاتووە ، تاکو چاك دەکرێتەوە یان دەگۆڕدرێت .

چوارەم: دیاریکردنی خەسڵەتەکانی ئەو سیستەمانەی کە پێویستە بەردەستبن لە سوارۆکان بۆ دڵنیابوون لە کۆنترۆڵ کردنی دەرهاوێشتەی پیسکەرەکان .

پێنجەم: دیاریکردنی کوالێتی و ژمارەی ئامێرە پێویستەکان بۆ پشکنینی سوارۆکان بە پێ ی قەبارەی کارو دڵنیابوون لەوەی کە کارمەندانی پشکنین بە باشی راهێنراون لەسەر ئامێرەکانی پشکنین.

ماددەی دوازدەهەم:
 گشت سەرچاوەوە چالاکی و پرۆژەکان کاتێك سووتەمەنی بەکاردەهێنن بۆ مەبەستە پێشەسازی یان بیناسازیەکان یان وێستگەکانی بەرهەمهێنانی ووزە یان دامەزراوە نەوتیەکان، دەبێت پابەندبن بەمانەی خوارەوە :

یەکەم: بەکارهێنانی سووتەمەنی گونجاو بە پشتبەستن بەو خەسڵەتانەی کە لە لایەن وەزارەتی سامانە سروشتییەکان دەرچوێندراون .

دووەم: پێویستە دووکەڵکێشەکان بەکاربهێنرێن بە مەرجێك بەرزیەکانیان تەواو و پێویست بێت بە جۆریك کە کارنەکاتە سەر هەوای دەوروبەر، هەروەك لە ماددەی نۆیەم باسکراوە .

سێیەم: بەکارهێنانی سیستەمەکانی پاڵاوتن و تەکنەلۆژیا نوێیەکان بۆ کۆنترۆڵکردنی گازە دەرچووەکان.

چوارەم: ڕەچاوکردنی فاکتەرەکانی کەش و هەواو دووری تەواو بۆ نەگەیشتنی دەرهاوێشتەی پیسکەرەکان بۆ ناوچەکانی نیشتەجێبوون و بازرگانی و گەشتوگوزارو کشتوکاڵییەکان و هیتریش .

ماددەی سێزدەهەم:

گشت چالاکی و پرۆژە گشتی و تایبەتەکان لە کاتی دیزاینکردنی دوکەڵکێشەکان پابەند دەبن بەم فاکتەرو خەسڵەتانەی خوارەوە:

یەکەم: ئەو هۆکارانەی کە ڕەچاودەکرێن لە کاتی دیزاین کردنی دوکەڵکێشەکان:

أ. خاسیەتە کیمیایی و فیزیاییەکانی ماددە دەرچووەکان .
ب. قەبارەو خێرایی و پلەی گەرمی دەرهاوێشتەکان .
ج. تیرەی دوکەڵکێشەکەو ئەو کەرستانەی کە لە دروستکردنی بەکاردەهێنرێن.
د. ئاستی بەرزی دامەزراوەکان و تەلارەکان بە بەراورد بە ناوچەکانی دەوروبەری.
ذ. ئاستی بەرزی دامەزراوەکان و تەلارەکان بەبەراورد بە ناوچە هاوسێکان.
ر. خێرایی و ئاراستەی باو پلەکانی گەرمی و شێی هەوای دەوروبەر.

دووەم: خەسڵەتەکانی بەرزییەکانی دوکەڵکێشەکان بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

أ. ئەو دوکەڵکێشانەی کە تایبەتن بە چالاکییەکان وپرۆژە پیشەسازییەکان :

دیاری کردنی بەرزی دووکەڵکێشەکە بەم هاوکێشەی خوارەوە دەبێت :

$$Hg = H + 1.5L$$

کە:

Hg : بەرزی دووکەڵکێشەکە پێوانە کراوە لە ئاستی بەرزایی زەوی لە بناغەی دووکەڵکێشەکە .

H : بەرزایی بینای پیشەسازییەکان لە بناغەی دووکەڵکێشەکە

L : کەمترین دووری ، بەرزایی h یان پانی W بیناکانی نزیک

بیناکانی نزیک = ئەو بیناکان لە چوارچێوەی / نزیك نیوە تیرە کە دەکاتە **L5** بەڵام کەمتر لە ٨٠٠ مەتر.

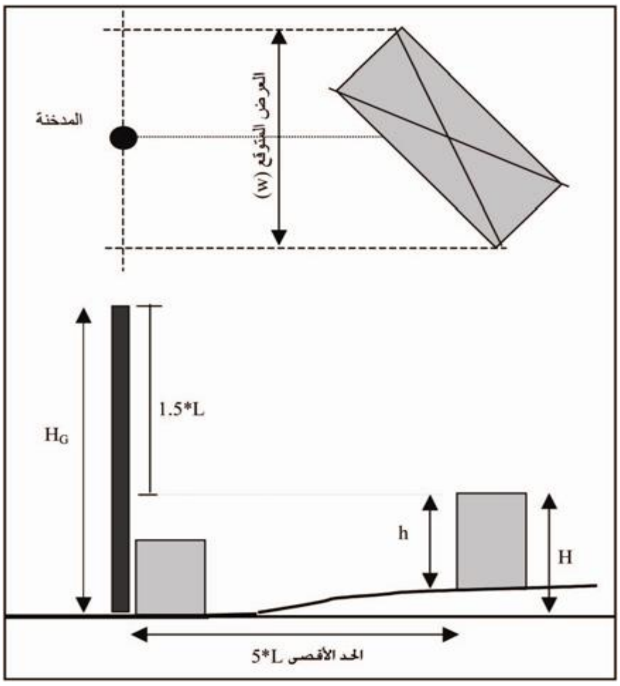

ب. ئەو دوکەڵکێشانەی کە کۆی گشتی دەرهاوێشتەکانیان لە کاتژمێرێکدا زیاتر لە (١٥٠٠)کگم بێت، دەبێت بەرزی دوکەڵکێشەکە بەلایەنی کەم دووجارونیو زیاتر بێت لە بەرزایی تەلارەکانی دەوروبەر لە نێویاندا ئەو تەلارەی کە دوکەڵکێشەکەی تیدایە.

ج. پێویستە بەرزایی دوکەڵکێشەکان لە شوێنە گشتییەکان و چێشتخانەو نانەواخانەو هۆتێل و کاروبارە بازرگانییەکان کەمتر نەبێت لە (٣) سێ مەتر لەسەر بەرزترین تەلار یان زیاتربێت، بە پێ ی سروشتی پڕۆژە یان چالاکیەکە.

ماددەی چواردەیەم :

پاشماوەکانی شارەوانی یان پزیشکی یان هەر پاشماوەیەکی تر قەدەغەیە فڕێبدرێت یان کۆبکرێتەوە یان بسووتێنرێت لە ناوچەکانی نیشتەجێبوون یان ناوچە بازرگانی یان کشتوکاڵی یان پیشەسازیەکان و شوێنە گشتییەکان، بەڵکو دەبێت چارەسەر بکرێت و بە شێوەیەکی زانستی ژینگەیی لابردرێت لە شوێنی تەرخانکراو بۆ ئەو مەبەستە .

ماددەی پازدەهەم :

کۆنترۆڵکردنی دەرهاوێشتە گازییەکان لە شوێنەکانی فڕێدان و ژێر خاککردنی پاشماوەکان کە لە ئێستا هەن یان ئەوانەی کە لە ئایندەدا دروست دەکرێن لەڕێگەی:

یەکەم: کۆنترۆڵکردنی دەرهاوێشتەکانی گازی میسان بە بەکارهێنانی سیستەم و تەکنەلۆژیا نوێیەکان بۆ کۆکردنەوەی گازەکان و سوود وەرگرتن لێیان لە بەرهەمهێنانی ووزەدا.

دووەم: کۆنترۆلکردنی خۆڵ و بۆنە دەرچووەکان و نەهێشتنی روودانی ئاگرکەوتنەوەکان لە شوێنەکانی فرێدان و ژێر خاککردنی پاشماوەکان.

سێیەم: نەهێشتنی فرێدان یان شاردنەوەی پاشماوە ترسناکەکان لە شوێنەکانی ژێرخاککردنی پاشماوەکانی شارەوانی ئەمەش بۆ دوورکەوتنەوەیە لە دەرچوونی گازە ژەهراوییەکان.

ماددەی شازدەیەم:

خاوەن چالاکی و پرۆژەکان پابەند دەبن بە وەرگرتنی رێوشوێنە پێویستەکان بۆ لێنەچوون یان دەرچواندنی پیسکەرەکانی هەوا لەناو شوێنی کاردا، چ بەهۆی سروشتی ئەنجامدانی چالاکییەکانی بێت یان کەم وکورپییەك لە دەزگا و ئامێرەکان بێت، ئەمەش لەرێگەی دابینکردنی ئامێر و ئامراز و کەرستەو سووتەمەنی گونجاو دەبێت و دڵنیابوون لەوەی کە هەوا گۆڕگێی گونجاو و شیاو هەیە و دروستکردنی دوکەڵکێشەکان و دامەزراندنی سیستەمەکانی کۆنترۆڵکردنی پیسکەرەکان لەگەڵ رەچاوکردنی ماوەی بەرکەوتنی کارمەندان بە پیسکەرەکان.

ماددەی حەڤدەیەم: رشاندنی قڕکەرەکانی مێروولە یان هەر ماددەیەکی کیمیایی تر بۆ مەبەستە کشتوکاڵییەکان یان پێویستییەکانی تەندروستی گشتی قەدەغەیە تەنها پاش وەرگرتنی رەزامەندیەکان نەبێت، لەگەڵ ڕەچاوکردنی ئەو مەرج و رێنماییانەی کە هەردوو وەزارەتی کشتوکاڵ و تەندروستی لە هەرێم یان عێراق دا دیاری دەکەن، لەگەڵ پابەندبوون بەم رێوشوێنانەی خوارەوە:

یەکەم: پێڕاگەیاندنی سەنتەرەکانی تەندروستی و ڤیتێرنەری بە کوالێتی ئەو ماددانەی کە دەرشێندرێن لەگەڵ دژە ژەهراویبوونەکان و وادەی پرۆسەکانی ڕشاندن.

دووەم: دابینکردنی پیداویستیەکانی فریاکەوتنە سەرەتاییەکان.

سێ یەم: ئاگادارکردنەوەی دانیشتووان بە نزیك نەکەوتنەوە لەو شوێنانەی کە دەرشێندرێن.

چوارەم: ئەو کارمەندانەی کە هەڵدەستن بە ڕشاندن دەبێت تایبەتمەند و ڕاهێنراوبن.

ماددەی هەژدەیەم:

گشت ئەو چالاکی و پرۆژە تاکەکەسیانە لەکاتی هەڵسان بە کارەکانی گەڕان یان هەڵکەندن یان دروستکردن یان تێکدان یان گواستنەوەی پاشماوە یان خۆڵ، دەبێت ووریابوونی پێویست لەکاتی کارەکان وەربگرن وێرای ووریابوونە پێویستەکان بۆ ئەمبارکردن یان گواستنەوەی سەلامەتی ئەم پاشماوانە بۆ نەهێشتنی پەرشوبڵاوبوونی، ئەمەش بەم شێوەیەی خوارەوە:

یەکەم: ئەو کەرستانەی کە قابیلی پەرشوبڵاوبوونەوەن لە شوێنی کارکردندا دەبێت داپۆشرێن بۆ ئەوەی نەبنە هۆی پیسبوونی هەوای دەوروبەر.

دووەم: گواستنەوەی پاشماوە و خۆڵەکانی پەیدابوو لەم چالاکیانە لەناو کۆنتێنەر یان ئامانی تایبەت بە بەکارهێنانی هۆکارەکانی گواستنەوە کە ئامادەو مۆڵەتدراون بۆ ئەم مەبەستە و پابەندبوون بە دانانی چادر لەسەر باری ئۆتۆمبێلەکە.

سێیەم: شارەوانی پەیوەندیدار بەهەماهەنگی لەگەڵ لایەنە تایبەتمەندەکان دەبێت هەڵسێت بە دیاریکردنی ئەو شوێنانەی کە گواستنەوەی پاشماوەکانی بۆ دەکرێت، بۆ رزگاربوون لەو پاشماوانە بەجۆریك کە دووریەکەیان لە (٥٠٠٠) پێنج هەزار مەتر کەمتر نەبێت لە نزیکترین ناوچەی نیشتەجێبوون یان ناوچەی بازرگانی یان پیشەسازی.

ماددەی نۆزدەیەم :

ئەو چالاکی و پرۆژانەی کە هەن لەگەڵ فراوانبوون و نوێکارییەکانیان تێیاندا گوێڕایەڵی ئەو ئەحکام و ماددانە دەبێت کە لەم رێنماییەدا هاتوون.

ماددەی بیستەم :

گشت ئەو سەرچاوە و چالاکی و پڕۆژانەی کە پیسکەرەکان دروست دەکەن دەبێت پابەندبن بە دیاریکەرەکان و ئاستەکانی دەرهاوێشتن بە پێ ی پاشکۆکانی (١ و٢ و ٣و٤ و٥ و٦ و٧) کە لەم رێنماییانەدا باسکراون.

ماددەی بیست و یەکەم :

پاشکۆکانی (١ و٢ و ٣و٤ و٥ و٦ و٧) بەشێکن لەم رێنماییانە هەموار یان نوێ دەکرێنەوە بە پێ ی پێوەرە جیهانییەکان لە کاتی پێویست دا.

ماددەی بیست و دووەم :

بەند و پاشکۆ باسکراوەکانی ئەو رێنماییە نوێ دەکرێتەوەو هەمواردەکرێنەوە، بە پێ ی پیداویستییەکانی ژینگەیی لە ئایندە و بە پێ ی بەندەکانی ریککەوتننامە نێودەوڵەتییەکان ئەگەر پێویست بکات.

ماددەی بیست وسێ یەم :

کاتەکان و درێژکردنەوەکانی جێبەجێکردنی ئەم رێنماییانە بەم شێوەیەی خوارەوە دیاری دەکرێت:

یەکەم: بەندەکان و بڕگەکانی ئەم رێنماییانە لەسەر گشت سەرچاوە چالاکی و پڕۆژەکانی دامەزراو پێش دەرچوونی ئەم رێنماییانە کە دروستکەری پیسکەرەکانن جێبەجێ دەکرێن بۆ ماوەیەکی کاتی زیاتر نەبێت لە (١) یەك ساڵ، بۆ ئەوەی چالاکی و پرۆسەکانی بەرهەمهێنان و پیشەسازیەکانی بگونجێن لەگەڵ ئەم رێنماییە.

دووەم: دەستە دەتوانێت درێژکردنەوەی ئەو ماوەیە کە لە بەندی یەکەمی ئەم ماددەیە باسکراوە زیاد بکات، زیاتر نەبێت لە دوو ساڵ بۆ پڕۆژەکانی پیشەسازی قورس وەك (پێشەسازییە نەوتییەکان وئاسن و پۆڵا وە وێستگەکانی بەرهەمهێنانی ووزەی کارەباو کارگەکانی چیمەنتۆ و هەر پرۆژیەك کە لەنێو پیشەسازییە قورسەکان بێت کە لەلایەن دەستەوە دیاری دەکرێت) بە پێ ی ئەو داواکارییەکە کە لە لایەن خاوەنی پڕۆژەکە پێشکەش دەکات بۆ دەستە پێش (٤٥) چل و پێنج ڕۆژ لە تەواوبوونی ماوەی ساڵی یەکەمدا.

ماددەی بیست وچوارەم :

یەکەم : هەر کەسێك سەرپێچی ئەحکامەکانی ئەم ماددەیە بکات سزا دەدرێت بە پێ ی ئەحکامەکانی ماددەکانی چل و یەك و چل و دوو و چل و سێ لە یاسای پاراستن وچاککردنی ژینگە لە هەرێمی کوردستان- عێراق ژمارە ٨ ساڵی ٢٠٠٨.

دووەم : سەرپێچکاری ئەحکامەکانی ئەم رێنماییە ئەرکی راگرتن و نەهێشتنی زیانەکانە کە بەرکەوتەی ژینگە دەبێت و دەبێت کاریگەرییەکانی لابەرێت، سەرەرای ئەوەش دەبێت قەرەبۆی کاریگەری زیانەکان بکاتەوە .

ماددەی بیست و پێنجەم :

رێنمایی ژمارە (٢) ی ساڵی ٢٠١١ کە لەلایەن دەستەی پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێمی کوردستان دەرچووە هەڵدەوەشێتەوە.

ماددەی بیست و شەشەم :

ئەم رێنماییە لە رۆژی بڵاوکردنەوەی لە رۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان) کاری پێدەکرێت .

ئەندازیار
عبد الرحمن صدیق
سەرۆکی دەستە